

A- 52799

Eesti Arheoloogiaseltsi Teated 1992 (1)

Reports of the Estonian Archaeological Society 1992 (1)

STILUS

1

Toimetajad: Lembit Jaanits ja Valter Lang

Eesti Arheoloogiaselts

Tallinn 1992

2

TARTU ÜLICOOLI
RAAMATUKOGU

204354

Koostaja: Valter Lang
Kaane kujundus: Priit Herodes
Foto: Enno Väljal
Makett: a/s "HumP"
Trükitud: a/s "AGU-EMS"

© 1992 Eesti Arheoloogiaselts

Marje Joalaid & Ardo Niinre

KONTAKTID PÕHJAMAADEGA TIHENEVAD

Eesti Arheoloogiaselts ühendab endas kõiki arheoloogiahuvilisi, nii kutselisi arheolooge kui ka asjaarmastajaid. Põhjamaadel on aga amatöörarheoloogiline töö ühendatud kodu-uurimisliikumisega. Peab märkima, et amatöörarheoloogia on ka eri Põhjamaadel erineva leviku ja tasemega. Tugeval järjel on see Rootsis, kus arheoloogia-harrastusel on pikad traditsioonid. Et koordineerida kodu-uurimistööd Põhjamaadel, loodi 1982. aastal katuseorganisatsioonina Põhjamaade Kodu-uurimise Liit (rootsi k. *Nordiska Förbundet för Hembygdsarbete*). Alates 1990. aastast on selle juhtimine siirdunud Rootsist Soome, Rootsi on aga jäänud arheoloogiagrupp, mille eesotsas on Karl-Erik Mörk ja Rune Engström. Liidu tähtsaim foorum on igal aastal korraldatav teaduslik konverents. Neist 1986. aasta konverents Ålandil Mariehamnis oli täielikult pühendatud amatöörarheoloogia probleemidele Põhjamaadel. 1990 ilmusid 1989. aastal Rootsis Växjös toimunud konverentsi "Migratsioon Põhjamaadel" materjalid - "Den glemte invandring" - aga ka trükis. Amatöörarheoloogide tähtsaimaks ettevõtmiseks on iga-aastased suured väljakaevamislaagrid, mida korraldatakse 1988. aastast alates. NAU-laagrid (= *nordiskt amatörarkeologiskt utgrävningsläger* 'Põhjamaade amatöörarheoloogiline väljakaevamislaager') on seni toimunud järgnevais kohtades:

Taani, Odense	juulis 1988,
Rootsi, Vallentuna	juulis 1989,
Soome, Valkeakoski	juulis 1990,
Norra, Halden	juulis 1991.

Korraldajad on väga huvitatud osavõtjamaade ringi laiendamisest ümber kogu Läänemere. 1989 võttis viikingiaegse pikkmaja väljakaevamistest Granby külas Vallentuna kommunis uute osavõtjamaade esindajana kahe poolatari kõrval osa ka esimene eestlane - Marje Joalaid - sedakorda Eestirootslaste Kultuuriseltsi vahendusel. Juba tookord olid Rootsi-poolsed korraldajad väga huvitatud sarnase laagri organiseerimisest ka Eestis. Kui 6. detsembril 1989 loodi Eesti Arheoloogiaselts, avanes võimalus seda teha EASi kaudu.

Esialgsete plaanide kohaselt pidime alustama rühmade vahetust juba 1990, kuid rootslastel tekkis raskusi laevapiletitega. Küll aga käis Marje Joalaid juulis 1990 ka Valkeakoski laagris ja võttis osa samas toimunud arheoloogiarühma koosolekust juba Eesti esindajana. Pärast seda, kui K.-E. Mörk ja R. Engström käisid 28. veebruaril 1991 Tallinnas nõu pidamas, oligi asi nii kaugel, et 1991. aasta juunis oli rühm meie amatöörarheolooge kaevamistel Rootsis, augustis viibisid aga Põhjamaade amatöörid Eestis.

Meie kümneliikmeline rühm võttis 17.-28. juunini Biskops-Arnöl osa sealse rahvaulikooli keskaja arheoloogia kursustest amatöörarheoloogidele. Loengute ja ekskursioonidega kaasnesid arheoloogilised kaevamised. Osalesime Eestist sellises laagris esmakordselt nii suure rühmaga. Eeldatavalt oleks pidanud Põhjamaadelt osalema teist sama palju huvilisi, kuid eriti esimesel nädalal, kuhu langes jaanipäev, oli osavõtjaid vähem.

Biskops-Arnö on Mälari järve saar, kus 1288-1527 paiknes Uppsala peapiiskoppide suveresidents. Reformatsioonijärgselt kuulusid hooned vaheldumisi kuningale ja aadlikele, kusjuures õitseng saabus J. de la Gardiega, mil loss tolleaegse gravüüri järgi jätab võimsaima mulje. Lagunenud toredusest on meie ajani säilinud piiskoplik nn. gooti (vastuvõtu)saal, köök ja kelder.

Meie tööks oli esmalt lossikiriku käärkambri leidmine. Selleks kaevasime transhee, mis muud peale varingukihi, hansa hõbemündi ja viikingiaegse keraamika ei andnud. Siis keskendusid uuringud kiriku sisemise jaotuse kindlakstegemisele. Et eelnevalt oli üldjoontes teada müüride paiknemine, võis ülemise horisondi eemaldamisel kasutada ekskavaatorit. Sellele järgnes detailsem töö puidust vahelagede, põrandate jm. väljapuhastamisel. Kõik sujus kenasti kuni eelviimase päevani, kui V. Sheveljovi uuritavas lõigus paljandus täiesti uus, varem valmismõeldud ruumijaotust eirav müür, mis meie tööd juhtinud arheoloog Lars Gezeliusele oli suureks üllatuseks.

Lisaks arheoloogilistele kaevamistele toimusid Biskops-Arnöl loengud keskaegsetest ehitustest, asustusest ja muististest ning ekskursioonid lähedalolevate ajalooliste vaatamisväärsustega tutvumiseks. Lahkudes jäi hinge tänu Rootsi poolele kursuste korraldamise eest, aga ühtlasi samaväärse vastukülaskäigu korraldamise mure.

See toimuski 6.-12. augustini, kui Eestis viibis 13 amatöörarheoloogi Põhjamaadelt. Vastuvõtuprogrammi eesmärgiks seadsime ülevaate andmise meie maast ja esiajaloolise teabe süvendamise kaevamistega Härjapeal (A. Lavi), ekskursioonidega Tallinna ümbrusse ja Läänemaa ajaloolistele ja arheoloogilistele mälestistele (H. Gustavson, A. Lavi, M. Mandel, A. Niinre) ja loengutega (E. Tõnisson). Tagantjärele mõeldes tundub, et eriti edastatud teadmiste osas saime hästi hakkama, milles muidugi oli suur teene tõlkiel (M. Joalaid, R. ja V. Raag). Meeldiva mulje jättis külalistele käik Pärnusse (A. Vunk) ja sundimatu õhkkond kohvipauside ajal (K. Lavi).

Mainitud rühmade vahetusega on vastaval alal Põhjamaadega tekkinud reaalne koostöö, meie toimetulek külaliste vastuvõtuga on aga uute kontaktide eelduseks.

17.-18. septembril 1991 toimus Ålandil Mariehamnis järjekordne Põhjamaade Kodu-uurimise Liidu konverents, mis oli pühendatud meresõidu uurimisele Läänemerele ja millest võtsid osa ka autorid. 18.-19. septembrile oli aga planeeritud arheoloogide koosolek ja ringsõit mööda Ålandit. Koosolekul rääkis meie poolt A. Niinre eesti amatöörarheoloogiast, tehti kokkuvõtteid arheoloogiarühma 1991. aasta tööst ja arutati edaspidise töö küsimusi. NAU '92 toimub taas Soomes, seekord aga soomerootsi alal Turu saarestikus Kimito e. Kemiösaarel kahe nädala jooksul juuli lõpul - augusti algul. Kõne all oli ka eesti amatöörarheoloogide osavõtt nii sellest laagrist kui ka laagrist Rootsis Biskops-Arnö ja Adelsö saarel. Takistuseks on finantsprobleemid, sest näiteks nädal Kimitol maksab igale osavõtjale 450 Rootsi krooni. Meie osavõtt Biskops-Arnö keskaja arheoloogia kursustest, mis on planeeritud aastaile 1991-1996, on mingil määral lahendatud, kasutades nagu tänavugi rühmade vahetust. Björkö naabersaare Adelsö väljakaevamised on kavandatud aastaile 1991-1994. 1992. aastal õnnestub mõnel meie inimesel tõenäoliselt selles osaleda, kuna Tallinna kaevamistel olnud põhjamaade arheoloogid on selleks otstarbeks juba kokku pannud teatud summa. Osavõtuks NAU-laagritest tuleks aga hakata finantsabi otsima ka eestlastele kättesaadavatest fondidest. Kõne all oli ka NAU-laagri korraldamine Eestis 1994. või mõnel järgneval aastal.

Reisi tulemusena jäi muuhulgas ka Põhjamaade Kodu-uurimise Liidu juhtkonna lauale taotlus, et EAS võetaks Liidu assotsieerunud liikmeks.

Marje Joalaid & Ardo Niinre

Contacts with Nordic countries becoming denser

The contacts of the Estonian Archaeological Society with analogous societies in the Nordic countries are becoming denser. In this paper the authors describe our contacts with *Nordiska Förbundet för Hembygdsarbete*. A group of the Estonian amateur archaeologists - members of the EAS - participated in excavations at Biskops-Arnö in June 1991 and a group of Nordic amateur archaeologists visited Estonia in August. Further activities and contacts were under discussion in Mariehamn, Åland, in September 17th-18th, where both the authors participated.

LÜHENDID

AK - Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi Arheoloogiakeskuse kogud Tallinnas.

AM - Eesti Ajaloomuuseum Tallinnas.

EAS - Eesti Arheoloogiaselts.

PM - Pärnu Koduloomuuseum.

SMYA - Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja. Helsinki, 1874-.

TATÜ - Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised, I-IV. Tallinn, 1952-1955; Ühiskonnateaduste seeria, 1956-1966; Ühiskonnateadused, 1967-1989. Eesti Teaduste Akadeemia Toimetised. Ühiskonnateadused, 1990-.

ÕESA - Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat, 1924-1938. Tartu, 1924-1940.

ÕEST - Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused, XXIV-XXXIV. Tartu, 1927-1943.

МИА - Материалы и исследования по археологии СССР. Москва - Ленинград, 1940-.